
ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ
ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Маткаримова Жамила Дурдиевна,
Тошкент темир йўл муҳандислари институти
доценти, соц.ф.н.
Назарова Нилуфар Жўраевна,
Тошкент темир йўл муҳандислари институти
катта ўқитувчиси

**КАДРЛАР СТРАТЕГИЯСИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ
МУАССАСАЛАРИНИНГ ЎРНИ**

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2018-1-2>

АННОТАЦИЯ

Мақолада мамлакатимизда олий таълим тизимини тубдан ислоҳ этиш ва бу борада амалга оширилаётган чора-тадбирлар тизими, шунингдек, темир йўл соҳасида фаолият олиб боровчи мутахассис кадрларни тайёрлаш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар, темир йўл соҳаси мутахассис кадрларни тайёрлаш жараёнига тизимли ёндашув, касбий компетентликни шакллантириш ва бунда профессор-ўқитувчиларнинг ўрни ва роли сингари масалалар кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлар: таълим сифати, стратегия, муваффақият стратегияси, ривожланиш стратегияси, ишчи кучи, касбий тайёргарлик, меҳнатнинг қиймати, бандлик сиёсати, даражавий ёндашиш, дифференциаллаштирилган ёндашиш, индивидуал ёндашиш, субъектли-шахсий ёндашиш.

Маткаримова Жамила, Назарова Нилуфар,
Ташкентский институт инженеров
железнодорожного транспорта,

**РОЛЬ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ КАДРОВОЙ
СТРАТЕГИИ**

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются вопросы коренного реформирования системы высшего образования, система мер, которые реализуются в этом отношении, а также шаги по подготовке специалистов, используется системный подход к процессу подготовки специалистов в области железнодорожного транспорта, формирование профессиональной компетенции будущих специалистов, место и роль профессоров-преподавателей в этом.

Ключевые слова: качество образования, стратегия, стратегия удаи, стратегия развития, рабочая сила, профессиональная подготовка, стоимость труда, политика занятости, уровневый подход, дифференцированный подход, индивидуальный подход, субъектно-личностный подход.

Mavlonov Jurabek
PhD, National university of Uzbekistan

THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE IMPLEMENTATION OF THE PERSONNEL STRATEGY

ANNOTATION

This article presents reforming our, high education system radically and action measures which are being accomplished for that and training specialists on railway system. It analyses some systematic approaches and forming professional components and the role of professors and teachers on this process.

Keywords: the quality of education, strategy, strategy for success, development strategy, the cost of labour, employment policy, degree approach, individual approach, subject personal approach, diversified approach.

Тараққиёт босқичида ва ҳаётнинг барча жабҳаларида инсон омили аҳамиятини ошириш учун олий таълим муассасалари битирувчиларининг касбий маҳоратига қўйиладиган замонавий талаблар мажмуини яратиш зарурияти туғилади. Бу жараёнда мураккаб масалаларни ижодий ҳал қилишга қодир ва ўзининг касбий фаолияти натижаларини моделлаштириш қобилиятига эга, амалиётда ва мустақил иш жараёнида ўз фикрига эга бўлган ва муаммолар ечимини топишда фаоллик кўрсата оладиган мутахассисларга бўлган талаб табиий равишда ошиб боради. Тобора ривожланиб бораётган мустақил мамлакатимиз учун ана шундай мутахассислар жуда зарур бўлиб, бундай кадрларни тайёрлаш эса ўз навбатида олий мактаб таълим-тарбия тизими жараёнининг мунтазам такомиллаштиришни талаб этади.

Бугунги кунда бутун дунёда таълим сифатини оширишга қаратилган ишлар тобора жадаллашиб бормоқда. Шу жиҳатлар инобатга олинган ҳолда мамлакатимиз Олий таълим муассасаларида таълим-тарбия самарадорлигини ошириш борасида ҳам ҳукуматимиз томонидан аниқ мақсадга йўналтирилган тизимни шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилиб келинмоқда. Хусусан таълим-тарбия, фан ва таълим соҳалари интеграциявий ривожини таъминлаш мақсадида мустақиллик йилларида мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини ривожлантириш, ёшларга замонавий билимларни бериш орқали уларнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш, халқаро майдонда муносиб ўрин эгаллаши учун шарт-шароитлар яратишга қаратилган тизимли чора-тадбирлар ишлаб чиқилиб, амалга оширилиб келинмоқда.

Айниқса, бу борада жорий йилда қабул қилинган бир қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, олий таълим тизими ривожига бевосита дахлдор ҳисобланади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг ташаббуси билан қабул қилинган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича "Ҳаракатлар стратегияси"[1], 2017 йил 20 апрелдаги Президентнинг "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори, 2017 йил 5 майдаги Президентнинг "2017/2018 ўқув йилида Ўзбекистон Республикасининг олий таълим муассасаларига ўқишга қабул қилиш тўғрисида"ги қарори, 2017 йил 9 августдаги Президентнинг "Олий таълим муассасаларида педагогика йўналишида махсус сиртқи бўлимларни ташкил этиш тўғрисида"ги Қарори, Президентнинг "Ёшларга оид давлат сиёсати

самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини қўллаб қувватлаш тўғрисида"ги Фармони, 2017 йил 14 августдаги Президентнинг "Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси қошида Ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш Институтини фаолиятини ташкил этиш чоралари тўғрисида"[2] ги Қарори, шунингдек Президентнинг "Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори [3]каби қабул қилинган меъриёв-ҳуқуқий ҳужжатларнинг барчаси Олий таълим тизимини тубдан ислоҳ этиш орқали меҳнат бозори талабларига жавоб бера оладиган сифатли мутахассис кадрларни тайёрлаш ва бунинг натижаси улуроқ жамиятимиз таррақққиётини янги босқичга кўтариш асосий мақсад сифатида белгиланиб, ундан келиб чиққан ҳолда устувор вазифаларни амалга ошириш назарда тутилган.

Бундан ташқари юқорида зикр этилган, меъриёв-ҳуқуқий ҳужжатларнинг туб мазмун ва моҳиятида мамлакатимизда узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, ёшларга сифатли таълим бериш асосида уларни интеллектуал, эстетик ва жисмоний баркамол ривожлантириш, бугунги шиддат билан ривожланаётган глобаллашув замонида ёшларимизни ёт ғоялардан асраш, уларда ғоявий ва ахборот хуружларига қарши мафкуравий иммунитетни кучайтириш, фан, техника ва технологияларнинг замонавий ривожланиш даражасига мос билим бериш орқали уларни ҳар томонлама баркамол қилиб тарбиялашда таълим муассасалари мутасаддилари ва профессор-ўқитувчиларнинг зиммасига улкан масъулият юклаши билан бирга, таълим муассасаларида ўз стратегиясини белгилашни ҳам тақозо этади.

Стратегия назарий жиҳатдан [4], муассасанинг узоқ муддатли истиқболи билан боғлиқ бўлган мақсад ва вазифаларини ўзида мужассамлаштириб аниқ сиёсатини белгилаб беради. Унинг иккита, бир-бири билан узвий боғлиқ бўлган қисмлари: муваффақият стратегияси ва ривожланиш стратегиясига ажратиладики, бу ижтимоий сиёсатнинг асосий диққатга молик таркибий қисми сифатида эътибор қаратилмоқда. Мақсад жиҳатидан ҳар иккала стратегия ҳам ўқув муассасаси (ёки ташкилот) фаолиятини ривожлантиришга қаратилганлиги билан аҳамиятли ҳисобланади.

Айнан юқорида таъкидланган стратегиядан келиб чиқиб, олий таълим муассасалари тизимида "кадрларни тайёрлашнинг мақсадли мезонларини шакллантириш, олий таълим муассасаларидаги ихтисослик йўналишлари ва мутахассисликларни ҳудудлар ва соҳалар бўйича жорий этилаётган дастурларнинг талаб ва эҳтиёжлари, иқтисодиёт тармоқлари ва ҳудудларни комплекс тараққий эттириш истиқболларини инобатга олган ҳолда оптималлаштириш"дир.[5]

Бу стратегик мақсадларни амалга ошириш жараёнида меҳнат бозорининг мақсади, талаб ва таклиф қонуниятларини ҳам инобатга олиш лозимки, бунда қуйидаги жиҳатларга эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ:

- ишчи кучига бўлган талаб, яъни меҳнатга бўлган эҳтиёж;
- меҳнатнинг талаблари, яъни ишчининг касбий тайёргарлиги ва шахсга иш берувчи (буюртмачи) томонидан қўйиладиган талаблар;
- меҳнатнинг қиймати, яъни меҳнат учун тўланадиган маблағ каби таркиблар;
- бандлик сиёсатининг таркиблари.

Олий таълим тизимида фаолият кўрсатувчи мутахассисларни баркамол шахс ва малакали кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш турли омилларга боғлиқ бўлиб, бунда профессор-ўқитувчининг ўзи ўқитадиган предметини билиши, мустақил тарзда касбий билимини ошириши, янги таълимий ахборотга ишлов бериб, уни таълим бериш амалиётида қўллаш олиши, маъруза ўқитиш услуги ва техникасини такомиллаштириши, амалий машғулотларни олиб бориш технологиясини ўзлаштириб, мавзу хусусиятларини бугунги кун талабларидан келиб чиқиб ёритиши, турли педагогик вазиятларда педагогик ахлоққа риоя этган ҳолда таълим манфаатларини ҳимоя қилиш муҳим саналади. Т.В.Володинанинг таъкидлашича "Педагог касбий фаолиятини такомиллаштириши учун педагогик жараёни тизим сифатида идрок этиши лозим бўлади"[6]. Демак, олий таълим тизимида тайёрланаётган кадрлар сифати олий таълим тизимида фаолият олиб бораётган профессор-ўқитувчиларнинг касбий фидоийлигига кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Таълим, бу таълим берувчи (ўқитувчи) ва таълим олувчи(ўқувчи)ларни дидактик мақсад асосида, белгиланган ва жорий этилган тартиб бўйича ҳамкорликда амалга ошириладиган фаолиятдир. Бунда, кечаётган ҳодиса-воқеаларни сабаб ва оқибат алоқадорлигини ўрганиш (билиш) жараёнини бошқариш, улар орасида амал қилинаётган қонуниятларни, юзага келиш ва кечиш динамикасини, ривожланиш босқичларини дидактик мақсад асосида педагог ва талаба ҳамкорлигида ўзлаштиришни тақозо этади [7]. Бунда ўқитувчи касбий фаолият давомида бешта функционал жиҳатга алоҳида эътибор қаратиши мақсадга мувофиқдир. Бу борада тадқиқотчи И.Мамбетованинг қуйидаги мулоҳазаларини келтириш мумкин. **Булар:**

1) Таълимнинг мақсади, яъни нима учун ўқитиш керак (инсон-мутахассис шахсини шакллантириш учун);

2) Таълимий ахборотнинг мазмуни, яъни нимага ўқитиш керак? (ўзлаштирилган билим, қабул қилган ахборотни қаерда, қачон ва қандай тартиб асосида қўллаш мумкин);

3) Таълим бериш усуллари, яъни педагогик коммуникация воситаларидан фойдаланиш (қайси воситалар асосида ўқитиш керак таълимий ахборотларни визуаллаштириш шакллари);

4) Таълим берувчи (ўқитувчи) қандай инсон-мутахассис бўлиши керак? (педагогнинг имиж);

5) Таълим олувчи қайси (ихтисослик бўйича қайси соҳа мутахассиси бўлиб чиқиши керак) [8].

Бугунги кунда олий таълим тизимида шахсга йўналтирилган таълим мазмун-моҳиятини социологик нуқтаи назардан олиб қарайдиган бўлсак, у нафақат назарий балки, шу билан биргаликда амалий аҳамият касб этган ҳолда унинг таркибий қисмлари тўғрисида аниқ тасаввурга эга бўлиш лозимлигини кўрсатади.

Хусусан, шахсга йўналтирилган таълим:

биринчидан, бу шахснинг когнитив тажрибаси;

иккинчидан, амалий фаолият тажрибаси;

учинчидан, ижодий фаолият тажрибаси;

тўртинчидан, шахснинг муносабатга кира олиш тажрибаси билан боғлиқ.

Хулоса қилиб айтганда, мамлакатимиз тараққиёти, жадал ўзгараётган замон

талабларига жавоб берадиган кенг қамровли, юқори малакали кадрларни тайёрлаш вазифаларидан келиб чиқиб бугунги куннинг энг устувор талабларидан бири эканлигини ҳисобга олиб, биринчидан, олий таълим тизимида тайёрланаётган мутахассис кадрларни бугунги кун талабларидан келиб чиққан ҳолда таълим-тарбия бериш профессор-ўқитувчилар зиммасига улкан маъсулият юклайди. Бу эса ўз навбатида инсон омили ижтимоий тараққиётга таъсир этувчи асосий манба эканлигини эътиборга олиш лозим.

Иккинчидан, бу борада профессор-ўқитувчиларнинг меҳнат мотивларни кучайтириш мақсадида, уларнинг меҳнатини муносиб тарзда рағбатлантириш муҳим омил саналадики, бу ўз навбатида таълим сифати самарадорлигига таъсир этиб, тайёрланаётган кадрларнинг касбий компетенцияси ошишига сабаб бўлади.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда. 26-28 бетлар.
2. www.president.uz
3. <http://uza.uz/oz/documents>
4. Самаров Р. Баркамоллик тизимида касбий лаёқатлилик // Таълим муаммолари - Тошкент, 2013. 6-сон. - Б. 10-14.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 8 октябрдаги Ф-4742-сон Фармойиши.
6. Володина Т.В. Психолого-педагогическая модель развития жизнестойкости педагога//Дисс... кандидата психологических наук. Ульяновск, 2014.
7. Калужина Е.В. Высшее образование как социокультурный феномен: институциональный аспект // Автореферат дисс... кандидата философских наук. - Челябинск: Челябинский государственный университет, 2012. - С. 23.
8. Мамбетова И.Ж. Модулли ўқитиш - таълим сифатини таъминлаш технологияси сифатида. /Фан ва жамият. №4. 2015. - Б.54.